

Nr 306.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar; given Stockholms slott den 4 maj 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, *dels* återkalla i 1945 års statsverksproposition, femte huvudtiteln under punkten 237 för riksdagen framlagt förslag att till Bidrag till utlandssvenskarnas förening för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 80 000 kronor, *dels ock* föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 maj 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller följande.

Utlandssvenskarnas förening har under senare år fungerat som organ för en av staten bekostad eller ekonomiskt understödd hjälpverksamhet för utlandssvenskar, som i anledning av kriget råkat i nödställd belägenhet. Kungl. Maj:t har fastställt stadgar för föreningen samt förordnat ordförande i föreningens styrelse och en revisor för granskning av föreningens räkenskaper.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan under femte huvudtiteln, punkten 237, föreslagit riksdagen att till Bidrag till utlandssvenskarnas förening för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av

Bihang till riksdagens protokoll 1945. I saml. Nr 306.

80 000 kronor. Härav är ett belopp av 30 000 kronor avsett såsom bidrag till föreningens administrationskostnader och återstoden, 50 000 kronor, ämnad att, i mån av behov, ställas till föreningens förfogande för hjälpverksamhet.

Efter statsverkspropositionens avlämnande har utlandssvenskarnas förening inkommit med en framställning, som syftar till att på ett effektivare men samtidigt mera kostnadskrävande sätt än hittills omhändertaga till riket återvända utlandssvenskar och att låta hjälpverksamheten omfatta även svenskfödda kvinnor, vilka genom giftermål förlorat sitt svenska medborgarskap, och dessas minderåriga barn. Härjämte har föreningen gjort framställningar om betalning för vissa sändningar av livs- och läkemedel till utlandssvenskar eller för utlandssvenskars räkning.

Jag anhåller att till förnyad behandling få upptaga frågan om hjälpverksamhet för utlandssvenskar.

Framställning av utlandssvenskarnas förening om ett effektiviserat omhändertagande av utlandssvenskar och yttranden över framställningen.

Såsom tidigare antytts har *utlandssvenskarnas förening* i skrivelse den 28 februari 1945 hemställt om vidtagande av vissa åtgärder till förmån för de utlandssvenskar, som återvända till Sverige.

Föreningen lämnar till en början en redogörelse för antalet hjälpbehövande utlandssvenskar, som vid tiden för framställningen antingen redan återkommit eller beräknades inom kort återvända till Sverige, och anför härom följande.

Under tiden juli 1943 (tidpunkten för de stora bombanfallens insättande) —januari 1945 ha från Belgien, England, Frankrike, Holland och Tyskland återvänt och hos föreningen anmält sig för erhållande av ekonomisk hjälp i en eller annan form 757 personer (därav från Tyskland 427). Under februari 1945 ha 146 personer anlänt från Tyskland och vid sin hemkomst omhändertagits av föreningen. Under sagda tidsperioder har från dessa länder ytterligare ett antal svenskar återvänt, av vilka en del har sin ekonomi ordnad och därför icke varit i behov av ekonomisk hjälp från föreningen. En annan del torde vara i behov av understöd men har av någon anledning ännu icke låtit sig avhöra för erhållande av sådant. Antalet hemvända, tillhörande denna kategori, är icke föreningen bekant. Under angivna tidsperioder ha 330 från Danmark, Finland eller Norge återvända svenskar uppsökt föreningen för erhållande av ekonomisk hjälp. En del av dessa har redan återvänt till något av sistnämnda länder.

Under den närmaste tiden kan ytterligare ett antal svenskar hitväntas från Tyskland. En vägledning för bedömande av det högsta antal, som kan ifrågakomma, lämna siffrorna över de svenska medborgare, vilka varit bosatta därstädes och från föreningen erhållit livsmedelspaket. Dessa svenskar uppgingo i slutet av januari 1945 till 1 435 personer, tillhörande 859 hushåll.

Ett större eller mindre antal av dessa kan hitväntas under den närmaste tiden. — Av svenskarna i Belgien, England, Frankrike och Holland torde något större antal icke vara att hitvänta. — Antalet från Danmark, Finland och Norge återvändande torde bliva relativt ringa om ej förhållandena väsentligt ändras.

Den av föreningen hittills lämnade hjälpen till återkomna utlandssvenskar — fortsätter föreningen — består däri, att föreningen mottager dem, bereder dem tillfällig bostad, sörjer för deras uppehälle under den närmaste tiden efter hitkomsten och skaffar dem nödiga kläder. Beträffande de utlandssvenskar, som efter en kort återhämtningstid kunna gå ut i förvärvsarbete, vidtager föreningen åtgärder för deras inordnande i svenskt arbetsliv. Sedan detta lyckats, söker föreningen skaffa dem egen bostad, förser dem med det nödvändigaste i fråga om möbler och husgeråd, betalar hyran för första månaden och lämnar de penningbelopp, som motsvara kostnaderna för uppehållet, till dess de kunna lyfta sin första avlöning. Vad angår de utlandssvenskar, vilka, ehuru arbetsföra, på grund av ålder, arten av tidigare yrke, bristande kunskap i svenska språket eller av annan orsak ha svårigheter att erhålla anställning, samt de helt arbetsoförmögna utlandssvenskarna har föreningen under viss tid efter deras hitkomst omhändertagit dem men där- efter med hänsyn till föreningens begränsade ekonomiska resurser sett sig nödsakad hänvisa dem till socialvårdsorganen för understöd.

Föreningen föreslår, att den med statsmedel bedrivna hjälpaktionen till förmån för utlandssvenskar skall utvecklas därhän, att möjlighet beredes svenska medborgare, som av krigsutvecklingen tvingats avbryta sin verksamhet i utlandet och återvända till Sverige, att här i landet skapa sig nya existensbetingelser. Hjälpaktionen bör enligt föreningens mening omfatta även svenskfödda, som genom giftermål eller av annan orsak förlorat sitt svenska medborgarskap och som av krigshändelserna tvingats återvända till Sverige, jämte deras minderåriga barn. Föreningen påpekar, att vid tidpunkten för framställningen ett antal svenskfödda, med tyska medborgare gifta kvinnor jämte sina barn vistades i evakueringsläger i Tyskland och eventuellt vore att förvänta hit.

Enligt föreningens mening bör hjälpverksamheten för återkomna utlandssvenskar och svenskfödda omfatta följande åtgärder:

1. Omhändertagandet vid ankomsten och under den närmaste tiden här- efter.

2. Fortsatt omhändertagande av sådana personer, som på grund av ålder, arten av tidigare yrke, bristande kunskap i svenska språket eller av annan anledning svårligen kunna erhålla anställning inom den närmaste tiden efter återkomsten.

3. Varaktigt omhändertagande av sådana personer, som på grund av ålder eller sjukdom äro oförmögna till arbete eller hava sin arbetsförmåga så ned- satt att de ej äro i stånd att själva försörja sig.

4. Lån till dem, som lämpligast kunna vinna sin utkomst genom att starta egen rörelse i sitt gamla yrke.

5. Engångsunderstöd till dem, som lidit förlust på grund av krigsskada, hastig evakuering eller av annan därmed jämförlig anledning.

Föreningen upplyser, att genomsnittskostnaden för beredande av en första hjälp vid återkomsten — åtgärd nr 1. — intill senaste tid utgjort i genomsnitt 450 kronor per hushåll, varmed avses familj eller ensamstående person. Motsvarande kostnad för de senast till Sverige anlända borde, med hänsyn till att avresan för dem i allmänhet måst anträdas så hastigt, att de kunnat medföra endast en obetydlig del av sina tillhörigheter, beräknas något högre eller till 600 kronor per hushåll. I nämnda belopp inginge även kostnaden för anskaffning av kläder, möbler och husgeråd ehuru i ytterst ringa omfattning, motsvarande det oundgängligaste behovet för den närmaste tiden. — Föreningen beräknar kostnaderna för ifrågavarande första omhändertagande beträffande 115 hushåll, bestående av personer som återvänt under februari 1945 eller väntades anlända till Sverige under de första dagarna av mars 1945, till (115×600) 69 000 kronor, beträffande 200 hushåll, bestående av personer som beräknades återvända under slutet av innevarande budgetår, till (200×600) 120 000 kronor samt beträffande sådana svenskfödda, numera tyska medborgare med barn — av vilka 200 vuxna och 200 barn hitväntades under återstoden av innevarande budgetår — som icke omhändertoges av anhöriga till 50 000 kronor. Hela denna kostnad, $(69\,000 + 120\,000 + 50\,000)$ 239 000 kronor, skulle sålunda avse budgetåret 1944/45.

Beträffande fortsatt omhändertagande i vissa fall — åtgärd nr 2. — anför föreningen, att omkring 20 procent av de under den senaste tiden återvända tillhörde den kategori, som visserligen vore arbetsför men av olika skäl — uppnådd ålder, tidigare yrkesinriktning, bristande kunskap i svenska språket m. m. — icke omedelbart kunde vinna anställning. Möjlighet borde beredas föreningen att låta sådana personer kvarstanna i föreningens vård till dess de genom arbetsanställning eller annorledes hade utsikter att återuppbygga sin ekonomi. I mån av behov kunde denna tid användas för utbildning i vissa avseenden. Föreningen beräknar kostnaderna för ifrågavarande hjälpåtgärder till 180 kronor för person och månad och den genomsnittliga tiden för sådant omhändertagande till fyra månader. Med utgångspunkt från att av de utlandssvenskar, som från och med februari 1945 intill utgången av innevarande budgetår återvänt eller återvända till riket, 80 personer vore i behov av fortsatt omhändertagande beräknar föreningen kostnaderna härför till $(80 \times 4 \times 180)$ 57 600 kronor, varav 41 400 kronor avsåge innevarande och återstoden 16 200 kronor nästa budgetår.

Vad härefter angår den föreslagna åtgärden nr 3. — v a r a k t i g t o m h ä n d e r t a g a n d e av de arbetsoförmögna — anför föreningen följande.

Av många skäl vore önskvärt, att personer, tillhörande denna kategori, icke behövde hänvisas till den allmänna socialhjälpens för understöd utan att

de kunde få sin ålderdom åtminstone nödortfigt tryggad under andra former. Huvudparten av de återkomna består av mycket skötsamma personer, som genom arbete och sparsamhet sört för sig och sin familj men som nu plötsligt genom förhållandena berövs sin egendom och möjligheten att fortsätta sin verksamhet. De finna det förståeligt nog förödmjukande — ej minst i de fall då de äro innehavare av ett större eller mindre sparkapital, som de icke kunna få transfererat — att använda sig av den allmänna fattigvården. Härtill kommer, att detta klientel av vederbörande nämnder i understödsfall erhåller högst samma belopp som de hemmasvenskar, vilka taga fattigvården i anspråk. Dessa senare ha trots sitt nödläge en viss inpassning i samhället, som gör, att de, vad bostad etc. angår, kunna leva billigare än som är möjligt för de under dyrtid, bostadsbrist etc. från utlandet hemvända, vilka utan rot eller fäste måste finna sig till rätta under ovana förhållanden. De hemkomna sakna även enligt gällande lag rätt till folkpension under tiden tills de i vanlig ordning hunnit mantalsskrivas.

Föreningen beräknar, att cirka 20 procent av de återkomna tillhöra denna kategori. Kostnaderna för ifrågavarande slag av omhändertagande vore givetvis beroende av möjligheten att på lämpligt sätt ordna inkvartering. Vid tiden för framställningen var inkvartering anordnad i Ramlösa hälsobrunns gästpaviljonger för 30 personer till ett pris av 1 krona 25 öre för bädd och natt. Mathållningen skedde i föreningens egen regi med hjälp av lottor. Kostnaden härför beräknades till 2 kronor 50 öre å 3 kronor för dag. Då emellertid nämnda paviljonger icke vore disponibla under sommarmånaderna, måste andra förlägningsutrymmen snarast anskaffas. Föreningen beräknar den genomsnittliga inackorderingskostnaden för person och dag till 5 kronor. Med utgångspunkt härifrån skulle kostnaderna för de 30 redan omhändertagna uppgå till 18 000 kronor för de vid tiden för framställningen återstående fyra månaderna av innevarande budgetår och till 54 000 kronor för budgetåret 1945/46. Av de personer, som väntades återkomma under de fyra sista månaderna av budgetåret 1944/45, beräknades 50 vara i behov av varaktigt omhändertagande. Kostnaderna härför uppskattades till 15 000 kronor under i genomsnitt två månader av budgetåret 1944/45 och 90 000 kronor under nästkommande budgetår. — I detta sammanhang framhåller föreningen att bland de utlandssvenskar, som under de senaste åren återvänt till Sverige och för närvarande funne nödortfigt uppehälle genom bidrag från släktingar eller understöd från fattigvården, ett antal torde ifrågakomma för varaktigt omhändertagande i nu angiven ordning. — En önskvärd och lämplig åtgärd finner föreningen vara, att ett ålderdomshem upprättas för de varaktigt arbetsoförmögna utlandssvenskarna.

Vidare förordar föreningen — åtgärd nr 4. — att låna möjlighet öppnas för de personer, som äro arbetsföra men på grund av uppnådd ålder eller av annan anledning icke utan svårighet kunna erhålla arbetsanställning utan lämpligast kunna vinna sin utkomst genom att starta en rörelse i sitt tidigare yrke. Föreningen finner det även ur det allmännas synpunkt innebära en fördel, att personer tillhörande denna kategori finge tillfälle till

yrkesutövning i stället för att inom en snar framtid falla samhället till last. Lånet borde begränsas till högst 10 000 kronor, vara räntefritt och amorteras under viss fastställd tid. Vid beräkning av medelsbehovet för den föreslagna långivningen utgår föreningen från att 40 lån av i genomsnitt 7 000 kronor komma att utlämnas. Medelsbehovet skulle sålunda utgöra 280 000 kronor, vilket belopp enligt föreningens mening borde ställas till förfogande för innevarande budgetår.

Vad slutligen angår *engångsunderstöd* till dem, som lidit förlust på grund av krigsskada, hastig evakuering eller av annan liknande anledning — åtgärd nr 5. — uttalar föreningen, att understödet skulle avse anskaffning av möbler, insats i fastighet om bostad under andra förhållanden icke kunde anskaffas, inköp av sådana genom kriget förlorade inventarier, som vederbörande behövde för utövande av sitt yrke, samt anskaffning av kläder utöver dem som vid det första omhändertagandet utlämnats för tillgodoseende av det mest trängande behovet. Föreningen föreslår, att engångsunderstödet skulle lämnas efter behovsprövning, därvid hänsyn skulle tagas till antalet familjemedlemmar inom vederbörande hushåll. Understödet skulle maximeras till 3 500 kronor för ett hushåll. Enligt föreningens beräkningar skulle engångsunderstöd utgå till 250 hushåll med i genomsnitt 2 500 kronor för varje. Av totalbeloppet 625 000 kronor beräknades 156 250 kronor falla på innevarande budgetår och återstoden 468 750 kronor på budgetåret 1945/46.

Föreningen framhåller, att det med hänsyn till ovissheten rörande antalet utlandssvenskar som kunde komma att återvända vore omöjligt att med någon säkerhet beräkna de för genomförandet av föreningens förslag erforderliga beloppen. Enligt den i det föregående refererade uppskattningen skulle medelsbehovet vid bifall till förslaget uppgå till $(239\,000 + 41\,400 + 18\,000 + 15\,000 + 280\,000 + 156\,250)$ 749 650 kronor för innevarande budgetår och $(16\,200 + 54\,000 + 90\,000 + 468\,750)$ 628 950 kronor för budgetåret 1945/46.

Föreningen finner, att spörsmålen om hjälpåtgärder för återvända utlandssvenskar borde prövas centralt av en institution som genom flerårig kontakt med utlandssvenskarna grundligt kände dessas förhållanden. Föreningen hemställer därför, att ifrågavarande hjälpverksamhet alltjämt måtte anföras för föreningen.

Slutligen framhåller föreningen önskvärdheten av att myndigheterna visade återvända utlandssvenskar största möjliga tillmötesgående vid besättande av platser, för vilka de kunde vara lämpliga. En anvisning härom skulle vara till stor fördel, ej minst såsom ett gott föredöme för de privata företagen.

Över föreningens framställning hava utlåtanden avgivits av *socialstyrelsen*, *statens arbetsmarknadskommission*, *statskontoret*, *överstyrelsen för yrkesutbildning* och *kommerskollegium*.

Socialstyrelsen uttalar till en början, att ämbetsverket finner det synnerligen behjärtansvärt och sakligt motiverat, att systematiska åtgärder planeras av i huvudsak den art föreningen föreslår. Styrelsen ville emellertid betona betydelsen av att arbetsmarknadssynpunkter anlades på utformningen av hjälpen och att föreningens arbete bedreves i nära samarbete med arbetsförmedlingen. Vad angår de olika formerna för denna hjälp anför styrelsen följande.

Det beräknade genomsnittsbeloppet för omhändertagande vid ankomsten och första hjälp synes måhända väl högt. Styrelsen vill betona vikten av att en behovsprövning verkställs av föreningen under betryggande former. Hänsyn bör härvid tagas till vederbörandes ekonomiska ställning och försörjningsplikt samt till övriga förhållanden, som kunna vara av betydelse i sammanhanget.

Styrelsen vitsordar till alla delar betydelsen och nödvändigheten av fortsatt tillfällig hjälp till vissa kategorier. Emot de understödsbelopp, som föreslagits, synes intet vara att erinra. Styrelsen vill i detta sammanhang föreslå, att hjälpen till yngre arbetsföra personer i främsta rummet får prägel av stipendier till yrkesutbildning samt att hjälpen till äldre personer med speciella arbetshinder, såsom lång utlandsvistelse och okunnighet i svenska språket, hälsoskador, som kräva sjukdomsvård etc., får karaktären av sjukhusvård och omskolningsunderstöd. Organiserandet av denna hjälpform bör alltså enligt styrelsens mening ske ur i huvudsak arbetsmarknadspolitiska synpunkter. Arbetsmarknadskommissionen och överstyrelsen för yrkesutbildning torde därför lämpligen böra medverka vid den praktiska utformningen av hjälpverksamheten i dessa fall.

Till understöd åt personer, som på grund av ålderdom eller sjukdom eller eljest på grund av nedsatt arbetsförmåga äro ur stånd att försörja sig själva, måste medel finnas disponibla. Statsbidrag bör därför utgå. Anslagsbehovets storlek torde dock icke för närvarande kunna beräknas. Denna fråga synes därför böra upptagas till prövning, när närmare erfarenhet vunnits, under vilka former och till vilka kostnader omhändertagandet kan äga rum. Om inkvartering i någon eller några särskilda förläggningar ordnas, är styrelsen angelägen framhålla, att dylik inkvartering icke må hindra de vårdbehövande att flytta till de kommuner, som en gång utgjort deras hemorter, eller annan ort, där de önska bosätta sig. Det torde därför vara angeläget, att man nu stannar vid mera provisoriska åtgärder, till dess att redogörelse kan lämnas för det klientel, som visar sig behöva komma i åtnjutande av hjälpen. En närmare kännedom om de vårdbehövande personernas kön, ålder och speciella vårdbehov är nämligen nödvändig för bedömande av frågan om ett mera varaktigt omhändertagande. Bland annat på grund av bristande kännedom om storleken och arten av det vårdbehövande klientelet anser styrelsen, att frågan om ett eventuellt särskilt ålderdomshem icke kan nu bedömas.

Behov av lån i någon form för startande av rörelse synes styrelsen uppenbart. Ämbetsverket är emellertid tveksamt inför frågan, hur låneverksamheten skall utformas. Övervägande skäl tala emellertid mot att föreningen skulle administrera denna verksamhet. Det lämpligaste torde vara, att lånen givas samma form som hantverkslån eller industrilån. I dessa fall är kommerskollegium lånegivande myndighet. Skola förevarande lån givas i huvudsak samma form som nu angivna lånetyper, synes låneverksamheten lämpligen böra läggas under kommerskollegium, vilken myndighet representerar

sakkunskapen på området. Det må emellertid framhållas, att villkoren för erhållande av lånen böra vara avsevärt mildare än beträffande hantverks- och industrilånen. Det centrala är hjälpbehovet; mot bakgrunden därav böra ansökningarna göras till föremål för fackmässig prövning.

Vad slutligen angår förslaget om engångsunderstöd till utbombade m. fl. anser styrelsen, att i princip ersättning för de förluster, som vederbörande vållats i samband med krigsförhållandena i utlandet, icke bör utgå. Erfordras medel för bosättning utöver vad som erhållits för startande av rörelse, synes det emellertid skäligt, att en lånemöjlighet hålles öppen. Lånen, vilka böra bestämmas till lägre belopp än vad som föreslagits beträffande understöden för detta ändamål, torde lämpligen böra givas formen av bosättningslån med redovisningsskyldighet för medlens användning. Föreningen bör administrera denna låneverksamhet.

Socialstyrelsen finner, att hjälpverksamhetens organisation borde med ansvaret undantag liksom hittills handhas av utlandssvenskarnas förening, dock i nära samarbete med representanter för arbetsmarknadskommissionen och överstyrelsen för yrkesutbildning samt i frågor, som röra understödsverksamhet för arbetsoförmögna, en representant för socialstyrelsen.

Socialstyrelsen förklarar sig icke kunna tillråda en särskild rekommendation till statsmyndigheterna att bereda arbete åt utlandssvenskar. Möjlighet att vinna anställning borde stå i lika mån öppen för alla svenska medborgare.

Slutligen framhåller socialstyrelsen, att de av föreningen äskade anslagsbeloppen baserade sig på tämligen lösa uppskattningar. Med hänsyn härtill ville styrelsen föreslå, att, såsom hittills skett, medel ställdes till förfogande i mindre poster att användas efter här skisserade linjer och med skyldighet att etappvis lämna upplysande redogörelser för medlens användning och klienteletts beskaffenhet i olika avseenden. Härigenom skulle ökade möjligheter kunna vinnas att bedöma medelsbehovet i fortsättningen.

Kommerskollegium — vars yttrande endast avser den föreslagna långivningen för startande av rörelse — lämnar en redogörelse för de av socialstyrelsen berörda hantverkslånen och industrilånen ävensom vissa andra låneformer av intresse i detta sammanhang samt anför följande.

Kollegium anser sig sakna anledning att ingå på frågan, i vilken utsträckning och under vilka former hjälpåtgärder böra komma i fråga för de till hemlandet återvända utlandssvenskarna. Skulle emellertid en låneverksamhet anses behöva komma till stånd, anser sig kollegium böra förorda, att densamma — med hänsyn till att det här skulle gälla lån av utpräglat social natur — bör inlemmas under samma organ, som får att handlägga hjälpverksamheten i övrigt. Detta ej minst på grund av att de olika formerna av hjälpverksamheten ofta kunna komma att gripa in i varandra. Man torde nämligen knappast kunna påräkna, att en utlandssvensk omedelbart efter startandet av en rörelse i allmänhet kan komma att bli självförsörjande. Den myndighet, åt vilken utlämnandet av lån må anförtros, synes böra givas relativt stor frihet vid handhavandet av låneverksamheten och böra erhålla bemyndigande att biträda ackord och eljest eftergiva statens rätt med avseende å lånen.

Arbetsmarknadskommissionen finner hjälpbehovet för återvändande utlandssvenskar vara i det närmaste analogt med flyktingarnas. Det låge därför närmast till hands att i detta sammanhang de erfarenheter utnyttjades, som vunnits genom den fleråriga statliga flyktingverksamheten. Omhändertagandet av utlandssvenskarna borde enligt kommissionens mening organiseras i nära anslutning till det statliga flyktingarbetet. Härigenom skulle icke bara förfarandet vinna i enkelhet. Man skulle också kunna undvika det missnöje och de motsättningar som en tillämpning av olika mottagningsförfaranden kunde giva upphov till och som enligt kommissionens erfarenhet i vissa fall förekommit, då utlandssvenskarna beträffande detaljer ansett sig eftersatta i jämförelse med flyktingarna. Kunde man i stället säga, att samma normer gällde för både hjälpbehövande utlandssvenskar och motsvarande flyktingar, vore detta en avgjord fördel, och med den ändamålsenliga omvårdnad, som komme flyktingarna till del, skulle utlandssvenskarna knappast bli lidande härpå. I detta sammanhang förtjänade även framhållas, att gränsen mellan flyktingar och utlandssvenskar icke kunde dragas skarpt.

Vad beträffar den organisatoriska uppläggningsen av ett mottagningsförfarande för utlandssvenskar — fortsätter arbetsmarknadskommissionen — torde det av olika skäl, icke minst psykologiska, få anses lämpligare, att verksamheten omhänderhades av ett statligt organ än av en enskild förening. Härvid låge en jämförelse med flyktingproblemet åter nära till hands. För flyktingverksamheten toge statsmakterna ett ingående ansvar genom flera större organ, såsom utlänningskommissionen, flyktingsnämnden och arbetsmarknadskommissionen. Statens intresse för sina egna hemvändande medborgare borde då icke inskränkas till att omfatta visst ekonomiskt stöd åt en ideell förening, vilken, när verksamheten nu tenderade att taga större omfattning, säkerligen skulle komma att ställas inför många svåra situationer. — Ett mottagningsförfarande organiserat i likhet med vad som nu vore fallet beträffande flyktingarna vore ur arbetsmarknadssynpunkt mycket fördelaktigt. Genom att särskilda arbetsförmedlingar på mottagningsförläggningarna kunde taga sig an de arbetsföra utlandssvenskarna skulle bästa överblicken över denna arbetskraft ernås, varigenom dess inpassning i svenskt arbetsliv skulle underlättas. Också den omskolningsverksamhet, som bleve nödvändig, skulle härigenom mest ändamålsenligt kunna planläggas.

Vidkommande de av föreningen föreslagna hjälpåtgärderna för utlandssvenskar, som sträcka sig utöver det första omhändertagandet, finner arbetsmarknadskommissionen det icke möjligt att bedöma behovet och lämpligheten av dessa åtgärder innau närmare erfarenhet vunnits om klienteletts sammansättning, behov och möjligheter. En undersökning härav syntes böra verkställas genom de myndigheter, som berördes av frågan. Så snart detta skett vore det angeläget att återkomma till spørsmålet om hjälpens omfattning och former. Kommissionen ansåge det emellertid angeläget, att ett samarbete härvid komme till stånd mellan de statliga myndigheterna och ut-

landssvenskarnas förening, så att de av föreningen vunna erfarenheterna kunde tillvaratagas vid utformandet av åtgärder i framställningens syfte.

Statskontoret finner det naturligt, att statsverket träder hjälpande emellan, då det gäller utlandssvenskar, som till följd av kriget nödgats återvända till hemlandet och sakna medel till sitt uppehälle. Enligt ämbetsverkets mening måste hjälpåtgärderna från statens sida givas karaktär av hjälp till självhjälp. Detta uteslöte givetvis icke, att utlandssvenskarna vid ankomsten omhändertoges och erhöles medel till någon kortare tids uppehälle, till dess de hunnit skaffa sig anställning eller sysselsättning, så att de själva kunde försörja sig. I princip borde hjälpåtgärderna sålunda inriktas på att bereda de hemvändande sådan försörjning, att de icke fölle samhället till last. Däremot kunde statskontoret icke biträda förslaget, att de åsyftade åtgärderna skulle ersätta den vanliga socialvården. Därest utlandssvenskar på grund av ålder eller sjukdom icke själva kunde sörja för sitt uppehälle, torde de liksom övriga medborgare i motsvarande belägenhet böra omhändertagas av de socialvårdande myndigheterna. — Statskontoret kunde icke finna det tillfredsställande, att den omfattande hjälpverksamhet, varom här vore fråga, handhades av en enskild förening, vilken endast i mycket ringa grad skulle bidra till verksamhetens finansiering. I stället torde hithörande arbetsuppgifter böra anförtros åt ett statligt organ. Endast genom en sådan anordning torde det vara möjligt att uppnå erforderlig kontroll rörande medelsanvändningen.

Överstyrelsen för yrkesutbildning utgår från att erforderlig yrkesutbildning för återkomna utlandssvenskar borde kunna anordnas genom dessas placering vid befintliga skolor och kurser samt att särskilda åtgärder i berörda avseende icke behövde vidtagas, i vart fall icke för närvarande. Några formella hinder syntes härvid icke föreligga för att den, som vunne inträde vid kurs, där statsstipendium enligt gällande regler kunde utgå, komme i åtnjutande av sådant, varigenom således behovet av understöd i annan ordning i många fall torde elimineras. Då utbildning erhöles vid undervisningsanstalt, där nyss åsyftade statsstipendier icke utginge, torde understöd med stipendiums karaktär vara en lämplig hjälpform. — Överstyrelsen, som icke ansett sig böra ingå på frågan om organ för handhavandet av hjälpverksamheten, finner lämpligt att samråd under alla förhållanden komme till stånd med styrelsen i frågor rörande yrkesutbildning.

Särskilda framställningar.

Utlandssvenskarnas förening har, såsom tidigare antytts, gjort framställningar om betalning för vissa sändningar av livs- och läkemedel m. m. till utlandssvenskar eller för utlandssvenskars räkning.

Sålunda anholder föreningen i skrivelse den 18 december 1944 om ett statsbidrag av 10 000 kronor. Detta bidrag skulle utgöra ersättning för dels

den till 4 000 kronor beräknade kostnaden för livs- och läkemedel, som föreningen på begäran av svenska beskickningen i Berlin vid angivna tidpunkt stod i begrepp att avsända till ett evakueringsläger i Lübeck för utlandssvenskar och svenskfödda, dels vad av kostnaden för i augusti 1944 till sagda beskickning avsända livs- och läkemedel icke täckts av ett tidigare lämnat statsbidrag härför å 12 000 kronor eller 404 kronor, dels kostnaden för i september 1944 på begäran av svenska generalkonsulatet i Hamburg till denna stad avsända livsmedel eller 4 880 kronor och dels kostnaden för en på begäran av svenska Victoriaförsamlingen i Berlin i oktober 1944 församlingen tillställd livsmedelssändning eller 1 020 kronor. Föreningen upplyser, att framställningarna om sistnämnda båda sändningar omedelbart villfarits av föreningen, då fara ansetts föreligga för kommunikationernas avbrytande.

I skrivelse den 28 februari 1945 har föreningen anhållit att av statsmedel bekomma ett belopp av 15 000 kronor för livsmedel, hushållsartiklar och sjukvårdsmateriel, som föreningen på begäran av svenska beskickningen i Berlin översänt till evakueringslägret i Lübeck.

Vidare har föreningen i en promemoria den 29 mars 1945 anmält, att föreningen icke längre kunde genom den svensk-tyska clearingen erhålla betalning för de livsmedelssändningar, som avginge till utlandssvenskar i av de allierade ockuperade områden av Tyskland. Föreningen framhåller önskvärdheten av att svenska myndigheter ställde härför erforderliga belopp till förfogande.

Slutligen har föreningen i skrivelse den 28 april 1945 anhållit att av statsmedel erhålla ett belopp av 22 500 kronor för betalning av livsmedel, som föreningen ställt till svenska beskickningens i Berlin disposition för svenskar och svenskfödda i Tyskland.

Departementschefen.

De svenska medborgare som under längre eller kortare tid vistats i utlandet och till följd av krigshändelserna återvänt till Sverige, äro icke flyktingar i teknisk mening. Ofta äro emellertid dessa utlandssvenskar vid ankomsten till Sverige ekonomiskt lika blottställda som flertalet flyktingar. I de fall då sådana hjälpbehövande utlandssvenskar icke omhändertagas av anförvanter eller andra närstående faller det sig naturligt att det allmänna träder hjälpende emellan. Hittills har denna hjälpverksamhet i första hand utövats genom utlandssvenskarnas förening. De statsmedel som för ändamålet ställts till förfogande ha varit relativt begränsade. Föreningen har därför nödgats inskränka verksamheten till att i huvudsak avse blottställda utlandssvenskars omhändertagande från ankomsten till dess de erhållit sin första anställning här i landet. De av olika anledningar i arbete svårplace-

rade och de arbetsoförmögna ha efter viss tid måst hänvisas till de socialvårdande myndigheterna.

I sin i det föregående refererade framställning skisserar utlandssvenskarnas förening en rad åtgärder, vilka syfta till att på ett mera fullständigt sätt än hittills omhändertaga de till Sverige återvända, hjälpbehövande utlandssvenskarna.

Enligt min mening är det sakligt motiverat, att systematiska åtgärder vidtagas av i huvudsak den art föreningen föreslår. Arbetsmarknadskommissionen förordar i utlåtande över föreningens framställning, att de för flyktingar vidtagna mottagnings- och hjälpåtgärderna skulle vinna tillämpning även beträffande återvända utlandssvenskar. Detta skulle innebära en överflyttning av den till förmån för utlandssvenskarna bedrivna verksamheten från utlandssvenskarnas förening till de statliga flyktingmyndigheterna. Även statskontoret uttalar en liknande uppfattning. Häremot vill jag anföra, att utlandssvenskarnas förening äger ingående kännedom om de återvända utlandssvenskarnas tidigare förhållanden, att utlandssvenskarna finna det naturligt att vid behov av hjälp vända sig till föreningen och att föreningen under de senaste åren förvärvat en icke obetydlig erfarenhet beträffande omhändertagandet av detta klientel. Då härtill kommer, att hjälpverksamheten kan erhålla en mera personlig karaktär om den handhaves av föreningen än om den ingår som ett led i en omfattande flyktingshjälp, förordar jag, att omhändertagandet av återvända utlandssvenskar även i fortsättningen anförtrös åt utlandssvenskarnas förening. Inom föreningens verkställande organ lär emellertid beträffande ett flertal av de områden, som beröras av verksamheten, särskild sakkunskap icke finnas företrädd. Jag finner därför lämpligt, att vederbörande statliga myndigheter utse representanter, med vilka föreningen skall uppehålla ett intimt och kontinuerligt samarbete vid verksamhetens bedrivande. Av myndigheter, som härvid kunna komma i fråga, må nämnas statens arbetsmarknadskommission beträffande utrustning med kläder, möbler, husgeråd o. dyl. — motsvarande utrustning för flyktingar har ombesörjts av kommissionen — och beträffande arbetsanskaffning, socialstyrelsen i vad gäller omhändertagande av arbetsoförmögna och ensamstående barn samt överstyrelsen för yrkesutbildning i frågor, som tillhöra denna myndighets förvaltningsområde.

Vad härefter angår de särskilda av föreningen föreslagna åtgärderna synas dessa, i vad de avse det första mottagandet, hjälp åt dem som kort tid efter ankomsten kunna inplaceras i svenskt arbetsliv och fortsatt tillfällig hjälp åt dem som av någon anledning äro svårplacerade, endast utgöra en fortsättning av föreningens hittillsvarande verksamhet och nära överensstämma med det bistånd som lämnas flyktingar av olika kategorier. Gentemot föreningens förslag härutinnan har jag därför intet att erinra. Vidkommande förslagen i övrigt, vilka avse stadigvarande hjälp åt arbetsoföra, räntefria lån för startande av rörelse och engångsunderstöd åt utbombade

m. fl., synes det icke möjligt att taga ställning till desamma utan en ingående kännedom om klientelet. Dock finner jag i likhet med socialstyrelsen, att i princip ersättning för de förluster utlandssvenskarna vållats av krigsförhållandena icke bör utgå. Engångsunderstöden böra därför ersättas med en möjlighet att på fördelaktiga villkor erhålla lån för motsvarande ändamål, nämligen komplettering av klädesutrustning, inköp av möbler och arbetsredskap o. dyl. Kungl. Maj:t torde böra äga möjlighet att när särskilda skäl därtill föreligga, såsom dödsfall, långvarig sjukdom eller nödläge till följd av långvarig, oförvårdad arbetslöshet, helt eller delvis eftergiva statens rätt med avseende å sådant lån. I övrigt torde hjälpformerna få utvecklas i anslutning till de erfarenheter som vinnas av verksamheten. För åvägbringande av en sådan anordning böra de medel, som kunna komma att anvisas för hjälpverksamheten, successivt ställas till föreningens disposition och varje hemställan från föreningen om erhållande av ytterligare medel innefatta en redogörelse för medlens avsedda användning. Det skulle sålunda ankomma på Kungl. Maj:t att utforma och fortlöpande följa denna hjälpverksamhet.

Föreningens framställning avser jämväl ett omhändertagande från föreningens sida av till Sverige återkommande svenskfödda kvinnor, som av någon anledning förlorat sitt svenska medborgarskap, jämte dessas minderåriga barn. Sagda kvinnor och barn torde emellertid i egenskap av utländska medborgare böra betraktas som flyktingar trots att de inkommit i riket efter i förväg erhållet medgivande. Deras omhändertagande under tiden intill dess de eventuellt vinna svenskt medborgarskap bör därför ankomma på de statliga flyktingmyndigheterna. Hinder synes icke möta mot att dessa myndigheter, om och i den mån så kan visa sig lämpligt och möjligt, uppdraga åt föreningen att beträffande förevarande klientel handhava hjälpverksamheten. Föreningen bör härvid handla enligt flyktingmyndigheternas direktiv och dessa myndigheter böra ersätta föreningen alla kostnader för omhändertagandet. Först från den tidpunkt, då svenskt medborgarskap eventuellt erhållits, böra dessa kvinnor och barn likställas med utlandssvenskarna.

Föreningen har vidare anhållit om ersättning för de livs- och läkemedel m. m., vilka föreningen, ofta på begäran av svensk myndighet, avsänt till utlandet för där bosatta svenskars räkning och för vilka föreningen icke erhållit gottgörelse i annan ordning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning av dessa framställningar tillerkänna föreningen ersättning från de medel, som kunna komma att anvisas för hjälpverksamhet för utlandssvenskarna.

Vad härefter angår medelsbehovet för ifrågavarande ändamål må erinras om att Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition under femte huvudtiteln, punkten 237, föreslagit riksdagen att till Bidrag till utlandssvenskarnas förening för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 80 000 kronor. Härav är ett belopp av 30 000 kronor avsett såsom bidrag till föreningens administra-

tionskostnader och återstoden, 50 000 kronor, ämnad att, i mån av behov, ställas till föreningens förfogande för hjälpverksamhet. De medel, som sålunda avsetts för eventuell hjälpverksamhet, innefattas i det anslag jag i det följande föreslår komma att anvisas för nästa budgetår. Jämväl det bidrag till föreningens administrationskostnader å 30 000 kronor, vilket i likhet med motsvarande bidrag för varterdera av budgetåren 1943/44 och 1944/45 avser en hjälpverksamhet från föreningens sida av mera normal omfattning, torde få utgå från samma i det följande föreslagna anslag. Vid sådant förhållande synes angivna, i årets statsverksproposition framställda förslag böra återkallas.

Därest behov av ytterligare statsbidrag till föreningens administrationskostnader skulle uppstå i anledning av den av mig förordade utökningen av hjälpverksamheten, torde detta behov få tillgodoses från de medel, som kunna komma att anvisas för sagda hjälpverksamhet.

Beträffande beräkningen av dessa medel må följande anföras. Föreningen lämnar i sin framställning vissa upplysningar om det antal utlandssvenskar som intill utgången av februari 1945 anmält sig hos föreningen för erhållande av ekonomisk hjälp. Härutöver må meddelas, att under mars och april månader 1945 till Sverige anlant cirka 300 utlandssvenskar samt svenskfödda kvinnor, vilka genom giftermål förlorat sitt svenska medborgarskap, och dessas minderåriga barn till ett sammanlagt antal av något mer än 700. Vidare har utlandssvenskarnas förening under hand anmält, att av de cirka 700 utlandssvenskar, som tidigare av sina tillgodohavanden i Tyskland genom den svensk-tyska clearingen erhållit i genomsnitt 250 kronor i månaden, ett icke obetydligt antal torde komma att vända sig till föreningen för erhållande av understöd. Föreningen har vidare upplyst att kostnaderna för hjälpverksamheten under tiden 1 juli 1944—30 april 1945 överskridit de beviljade statsbidragen med cirka 106 000 kronor, vilket belopp sålunda av föreningen förskotterats. För ifrågavarande ändamål bör anslag äskas såväl å tilläggsstat för innevarande budgetår som å riksstaten för budgetåret 1945/46. Någon närmare beräkning av anslagsbeloppen synes icke möjlig. Jag förordar, att anslagen upptagas med 200 000 respektive 500 000 kronor, erhålla förslagsanslags natur och rubriceras Bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar m. m.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte

dels återkalla i 1945 års statsverksproposition, femte huvudtiteln under punkten 237 för riksdagen framlagt förslag att till Bidrag till utlandssvenskarnas förening för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 80 000 kronor,

dels ock föreslå riksdagen att anvisa

1. till *Bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar m. m.*
å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 ett
förslagsanslag av ..... kronor 200 000
samt
2. till *Bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar m. m.*
å riksstaten för budgetåret 1945/46 ett *förslagsanslag*
av ..... kronor 500 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Hans Bergström.
